

*Прапала марна ў чорным дыме
Было ўсё чорна тут ад сажы,
Насілась густа пылу пража*

Але ў спалучэнні са словам зямля чорны колер мае зусім іншае значэнне: чорная зямля – урадлівая, спрадвечная мара беларускага селяніна:

*Міхал распісваў з жарам далей:
А чорны грунт – дванаццаць цалей!
– Зямля, брат, важна! ох, зямля!
Як сажы, чорная ралля*

Цікавы ў плане семантыкі эпітэта чорны наступны прыклад:

*Зайшла раз мова аб навуках –
Старых, даўнейшых – і іх штуках,
Аб кнігах з чорнаю пячацю,
Аб чараўніцтве, аб закліяці,
Аб розных хітрасцях і зману*

Чорная пячатка – знак чарадзеяства, чорнай магіі, у якую спрадвеку верылі нашы продкі.

Даследаванне паказала, што семантыка каларатыўных эпітэтаў сіні, зялёны, чорны ў «Новай зямлі» напрамую звязана з адвечным, традыцыйным успрыняццем пэўнага колеру беларускім народам. Выбар колераў Коласам абумоўлены нацыянальнымі прасторавымі вымярэннямі, своеасаблівымі ўяўленнямі, што ўзнікаюць і зберагаюцца на ўзроўні генетычнага кода нацыі і садзейнічаюць захаванню яе духоўнай сутнасці.

ЛІТАРАТУРА

1. Зеленецкий, А. А. Эпитеты литературной русской речи / А. А. Зеленецкий // Русская речь. – 1999. – №3. – с. 17.
2. Гёте, И. В. Об искусстве / И. В. Гёте. – М., 1975. – 623 с.

УДК 808.2:81'25

Студ. Бабылёва А. А.
Навук. кір. ст. выкл. Русак В. У.
(кафедра беларускай філалогіі, БДТУ)

ДА ПАСТАНОЎКІ ПРАБЛЕМЫ РЕДАГАВАННЯ ПЕРАКЛАДНЫХ ТЭКСТАЎ

Рэдагаванне – ёмісты працэс, які, як і любы іншы род прафесійнай дзейнасці, патрабуе кампетэнтнасці і адказнага стаўлення

асобы, якая яго ажыццяўляе. Ад рэдактара патрабуецца выкананне шырокага кола задач, звязаных з падрыхтоўкай друкаваных выданняў і выдавецкім працэсам у цэлым. Гэта, агульна кажучы, праца над рукапісам твора, часцей за ўсё сумесна з аўтарамі, у мэтах яго паляпшэння з навуковага, літаратурнага пункту гледжання. Гэта мнагастайная творчая праца над тэкстам, адной з найважнейшых задач якой з'яўляецца дапамога аўтару ў яго творчасці. Аб'ектамі рэдагавання могуць выступаць тэксты ўсіх відаў літаратуры: мастацкай, мемуарнай, навуковай і навукова-папулярнай, даведачнай, вучэбнай, тэхнічнай і дакументальнай. Асаблівай увагі патрабуе пытанне рэдагавання перакладных тэкстаў, з якімі рэдактар можа сутыкнуцца пры працы з любым з вышэй пералічаных відаў літаратуры.

Сёння літаратурны рэдактар пры рэдагаванні перакладнога тэксту павінен свабодна валодаць зыходнай мовай, ведаць лад мыслення яе носьбітаў, разумова-маўленчы спосаб падачы інфармацыі, традыцыйна-побытавую культуру, прынятыя нормы паўсядзённых зносін, «нацыянальную карціну свету» і менталітэт, якія адлюстроўваюць асаблівасці ўспрымання свету, культурныя традыцыі этнасу і яго нацыянальны характар. Толькі ў такім выпадку можна атрымаць якасны пераклад тэксту, які будзе ў максімальнай ступені эквівалентным зыходнаму як у змястоўных, так і ў камунікатыўных адносінах. Такі падыход стварае агульны канцэптуальны фон для авалодання тэарэтычнымі ведамі, выпрацоўкі практычных навыкаў працы з зыходным тэкстам і пераўтварэння яго ў тэкст на іншай мове [1, с. 3].

Пры перакладзе тэксту недапушчальна грэбаваць рознасцю лексічных і сінтаксічных адзінак у зыходнай мове і мове перакладу, а таксама ігнараваць такія аспекты, як *захаванне аўтарскай думкі, каларыт і стылёвая афарбоўка тэксту, прыёмы*, якія былі выкарастаныя аўтарам для кантакту з чытачом. На падставе гэтага ўзнікае неабходнасць знаёмства з прыёмамі перакладу, якімі павінен валодаць высокакваліфікаваны перакладчык для якаснага перакладу.

У тэорыі перакладу разглядаліся розныя спосабы, або шляхі, пераходу ад адзінак адной мовы да адзінак іншай мовы. І. І. Рэўзін і В. Ю. Розэнцвейг вылучалі два працэсы перакладу: *уласна пераклад і інтэрпрэтацыю*. У першым выпадку ажыццяўляецца непасрэдным пераход ад знакаў адной мовы да знакаў другой без звароту да рэальнай рэчаіснасці, гэта значыць без аналізу таго фрагмента рэчаіснасці, які апісваецца ў дадзеным сегменце тэксту. У другім

выпадку перакладчык, аналізуючы значэнні моўных знакаў арыгінала, выяўляе, які менавіта фрагмент рэчаіснасці апісаны ў арыгінале, а затым апісвае гэты ж фрагмент, карыстаючыся сродкамі мовы перакладу [2, с. 56]. Гэта значыць, што ў працэсе інтэрпрэтацыі перакладчык як бы выходзіць у рэальную рэчаіснасць, а затым вяртаецца да сістэмы мовы, але ўжо мовы перакладу.

Паняцце *спосаб перакладу* важна адрозніваць ад *прыёму перакладу*, які вызначаецца як перакладчыцкая аперацыя, накіраваная на вырашэнне якой-небудзь праблемы. Адрозненні ў сістэмах моў, у заканамернасцях выкарыстання пэўных моўных адзінак вымушаюць выкарыстоўваць разнастайныя прыёмы перакладу, так званыя перакладчыцкія трансфармацыі, сярод якіх вылучаюць *замены, перастаноўкі*, а таксама *дабаўленні і пропускі*.

Дабаўленне – такі прыём перакладчыцкай дзейнасці, пры якім у структуру адзінкі ўводзіцца кампанент, якога не было ў структуры адзінкі перакладу. Найбольш выразна дабавачны кампанент выяўляецца пры параўнанні сказаў арыгінала і перакладу. Аднак, як вядома, сказ можа складацца з пэўнага комплексу словазлучэнняў, а таму ёсць падставы гаварыць і пра дабаўленні кампанентаў словазлучэння ў межах сказа.

Пропуск – такі прыём перакладчыцкай дзейнасці, пры якім адзін або некалькі кампанентаў апускаюцца. Сярод пропускаў можна ўмоўна выдзеліць некалькі падгруп: 1) кантэкстуальна апраўданыя; 2) кантэкстуальна не апраўданыя, якія абумовілі страту інфармацыі, сэнсавыя змены, вобразныя змены.

У тэорыі перакладу, акрамя спосабаў і прыёмаў перакладу, адрозніваюць таксама *метады* перакладу. Па сутнасці, *метады перакладу* – гэта дзеянні, якія дазваляюць прыстасавацца да аб'ектыўна існуючага спосабу перакладу і атрымаць аптымальныя вынікі найбольш рацыянальным чынам. Метады перакладу вызначаецца Р. К. Мін'ярам-Беларучавым як «мэтанакіраваная сістэма узаемазвязаных прыёмаў, якая ўлічвае від перакладу і спосабы перакладу, якія існуюць заканамерна» [3, с. 155]. Р. К. Мін'яр-Беларучаў разглядае тры метады перакладу тэксту: *метады сегментацыі тэксту* (у пісьмовым перакладзе), *метады запісу* (у паслядоўным перакладзе) і *метады трансфармацыі зыходнага тэксту* (у сінхронным перакладзе).

Ужыванне *метады сегментацыі тэксту* ажыццяўляе некалькі аперацый: вызначэнне велічыні тэксту, які будзе падвяргацца апрацоўцы, дзяленне тэксту на сегменты (сегментацыя тэксту), вычлененне асноўнай

інфармацыі з кожнага сегмента, пазначэнне гэтай інфармацыі пры дапамозе адмысловых скарачэнняў і ўмоўных пазначэнняў, пераход ад умоўных пазначэнняў да разгорнутых выказванняў на мове перакладу і, нарэшце, рэдагаванне атрыманага тэксту.

Метад запісу зводзіцца да выдзялення ў вусным тэксце арыгінала ключавой або ўнікальнай інфармацыі і фіксацыі гэтай інфармацыі ў пісьмовай версіі пры дапамозе ўмоўных знакаў, скарачэнняў і сімвалаў.

Метад трансфармацыі зыходнага тэксту ў сінхронным перакладзе мае на мэце падрыхтаваць зыходны тэкст да аперацый на фармальна-знакавым узроўні, гэта значыць да выкарыстання знакавага спосабу перакладу.

Такім чынам, працуючы над перакладным тэкстам, рэдактар павінен уважліва прааналізаваць метады, прыёмы і спосабы перакладу, выкарыстання перакладчыкам, ацаніць апраўданасць іх выкарыстання і пры неабходнасці ўнесці прапановы для паляпшэння перакладнога варыянта.

ЛІТАРАТУРА

1. Рэдактар-перакладчык [Тэкст]: праграма вучэб. дысцыпліны / Беларус. дзярж. ун-т; П. П. Жаўняровіч. – Мінск: БДУ, 2015. – 14 с.
2. Ревзин, И. И. Основы общего и машинного перевода / И. И. Ревзин, В. Ю. Розенцвейг. – М.: Высш. шк., 1964. – 243 с.
3. В. Н. Комиссаров. Современное переводоведение. Курс лекций. – М.: ЭТС, 1999. – 192 с.

УДК 392.5(470.41)

Студ. Рафаловіч А. А.
Навук. кір. дац. Кузьміч В. А.
(кафедра беларускай філалогіі, БДТУ)

ТАТАРСКАЕ ВЯСЕЛЛЕ

Беларускія татары за стагоддзі існавання супольнасці змаглі зберагчы сваю нацыянальную адметнасць. Яна адлюстравалася і ў іх знешнім выглядзе, і ў побыце, і ў тыповым характары, манеры паводзін, рэлігіі. Хаця, зразумела, такі вялікі тэрмін пражывання ў беларускім асяроддзі адбіўся на некаторых рэчах. Асабліва яскрава адбіваецца беларускі ўплыў на абраднасці татар, звязанай з рэлігійным рытуалам і з афармленнем такіх важных у асабістым